

gevaarlijke momenten brengt, het varen onder stralenden zonnemerkel, zinkend avondlicht, gesluisde morgenstille, altijd vol van afwisseling, verschillend van impressie, rijk geschakeerd van kleurenpracht. We leeren zien en opmerken, leeren verstaan de schoonheid van een groep wild-uitgegroeide boomen, een eenvoudig, belommerd huisje, een rietbewassen oever, in een woord van alles wat, gewoon opzichzelf, in z'n omgeving en onder bepaalde belichting een bijzonderen indruk maakt. En door dat alles krijgen we weer tal van typisch-Vlaamsche kiekjes. Want we gaan ook mee de Vlaamsche steden in, langs de Brugsche reien en de Damster Vaart, tot aan het strand van Blankenberge toe.

Maar er is nog meer, dat dit boek waarde geeft. De Groote, de Gladde en de Kleine zijn alle drie schilders, maar van verschillende opvattingen en uiteenlopende inzichten. De Groote is de man van het oude type, die schildert naar de werkelijkheid en op verhoudingen let, de Gladde en de Kleine zijn „jongeren“, wien het om den indruk te doen is, die meer letten op de visie, dan op de realiteit, en van hen is in 't bijzonder de Gladde een nieuwlichter, die vol zit van moderne theorieën en toepassingen.

Nu kiezen ze steeds hetzelfde onderwerp, als ze gaan schilderen, werken, onafhankelijk van elkaar, zonder naar den ander om te zien — en stellen dan de resultaten van hun arbeid naast elkaar ter vergelijking.

En dan begint het felle oppositie en nog feller verdediging. Theoretische beschouwingen over techniek en wezen der kunst worden door den een tegen den ander in 't geding gebracht, waarbij de Groote, de man van het oude, voortdurend overhoop ligt met den Gladde, den revolutionairen jongere, en de Kleine door puntige opmerkingen hist en aanvoert, beurtelings den een en den ander bijvallend. Een uiterst belangrijk, telkens zich herhalend discours, waaruit voor ons heel veel te leeren valt, en velerlei inzicht geboren wordt. Geestig is daarbij de ontmoeting op de Groote Markt te Brugge met een hyper-modernen schilder, wiens buitennissige inzichten zelfs den Gladde te machtig zijn en nieuwe stof geven aan den Groote om op z'n Vlaamsch te „sakkere“.

Wij zijn bij dat alles, als de „Stille Getuige“, luisterend met groote belangstelling en nieuwe denkbeelden winnend. Daarbij wordt de betekenis van dat alles ten zeerste verhoogd, door een schat van reproducties: fotografische opnamen, dus werkelijkheidsbeelden, en daarnaast schildersweergave in de verschillende mentaliteit, waarvan we lezen. Hetzelfde beeld komt soms driemaal terug, telkens geheel anders, omdat de opvatting een andere is, en dat doet met groote belangstelling lezen en vergelijken, zet al de discussies in praktijk om. Schier op iedere bladzijde vinden we zulk een illustratie en om dien rijkdom alleen is het boek onze toegewijde aandacht waard. Want zoo oort, dan is hier de illustratie werkelijk de verduidelijking, de verlichting van den tekst.

Het vermoeden rijst, dat de schilderstuk-reproducties werkelijk die zijn, waarover in het verhaal de gesproken wordt. Maar ze staan vermeld onder den eigen naam der Auteurs, zoodat we het niet met zekerheid kunnen zeggen. Als ons vermoeden juist is, ware het veel karakteristieker geweest den Groote en den Gladde en den Kleine, zooals we ze uit het boek kennen, ook in de weergave van hun werk zoo te laten. Arth. Delen, Jos de Coene, Albert Saverys, blijkbaar het drietal, kennen we lang niet zoo goed als den Groote, den Gladde, den Kleine, en daarmee gaat iets van het instructieve verloren, dat Streuvels toch klaarblijkelijk in de veelvuldigheid van illustratie heeft willen leggen.

Maar ook zonder deze schildersweergave zijn de foto's meer dan voldoende, om ons Vlaanderen te doen zien, zooals de Auteur het heeft bedoeld: in elk opzicht een land van schoonheid, die niet in het grootse, maar in het eenvoudige en rechte bestaat, schoonheid, die leeft in velden en lichten, steden en dorpen, rivieren en wegen, overal, steeds even rijk.

Eén bezwaar moet ik echter nadrukkelijk van het overigens zoo mooie en aantrekkelijke boek vermelden: den veelszins ruwen toon. De kernachtige Vlaamsche taal van schilders, die in (vriendschappelijke!) woordenwisseling zijn, moge juist getroffen wezen, er is toch voor ons iets zeer stuitends in, zulke woorden te moeten lezen en aldus te moeten naspreken, zij het dan niet in klanken. 't Is waar, de Groote, die vooral de opbruisende klant is, is ook in dit opzicht raak getypeerd, meent het ook niet zoo kwaad, maar dat neemt toch ons bezwaar niet weg tegen den toon opzichzelf. Die is door vele vloekwoorden ontsierd, te meer jammer, waar overigens Streuvels vertelt met dat bekende geluid en die genoegelijke intonatie, die we uit zijn ander werk kennen.

Als proeve van Streuvels' literairen arbeid en van de eigenaardige Vlaamsche reis-verhalen is dit boek zeker onze aandacht waard. Het doet, om met den Auteur te spreken, ons hart op een karretje rijden.

C. T.

PERS-SCHOUW.

Over de Synode.

Het verleden week begonnen overzicht van de persuitingen, die met de Synode in verband staan, worde hier voortgezet. Natuurlijk begrijpt ieder, dat lang niet alles, wat vermelding waard zou zijn, me onder de oogen kwam, en dat van alles, wat onder de oogen kwam, ook nog niet weer alles plaats vinden kan. Bovendien is het niet ondienstig, mee te deelen, dat eenzijdig mijn persschouw niet de bedoeling heeft, alleen mijne te doen drukken, waarmee ik het onvoorwaardelijk en volkomen eens ben, maar dat m.i. anderzijds evenmin van wie de rubriek verzorgt, mag worden geëischt, dat hij alles maar een plaats zal geven, zonder schifting, van wat er zoo al eens beweerd wordt.

„De Hervorming“ (M. C. v. Mourik Broekman) zegt o.m.:

Het spreken over „détails“, alsof het van weinig belang is of de slang als duivel zichtbaar was enz., kan niet anders dan gevolg zijn van zelfmisleiding; er zijn geen details, wanneer men op het standpunt staat, dat in de Heilige Schrift de volle openbaring Gods in volkomenheid is gegeven. Ik kan mij voorstellen, dat een of ander gegeven nog raadselachtig is, maar van een tweede orde is het niet. Zoo goed als in de wetenschap elk ondergeschikt ding van principieele betekenis is in het geheel der wetenschap — om de feitelijke er van en om de conclusies, welke er uit te trekken zijn — zoo is ook voor een dogmatisch geconstrueerd geloof elke geringe zaak van even ingrijpend belang als welk sprekend feit ook. Het is dan ook begrijpelijk, dat de Synode der Kerk niet over de détail-punten van Genesis 2 en 3 kon heenglijden, en een zeker geluid van instemming wenschte.

Even later:

De eenmaal aanvaarde gereformeerde Leer kan geen zinnebeeldige voorstellingen de plaats doen innemen van historische feiten overleveringen. Geheel de rechtzinnige geloofsleer heeft zich op historische feitelijke gebaseerd. Zij kan en wil in hare beschouwingen niet spreken van zielswaarheden, maar van heilfeiten. Hoe diepzinnige bespiegelingen zij ook moge geven, zij herleidt deze nooit tot een wereld van innerlijke geestelijke gesteldheden, maar handhaaft zich welbewust als „matter of fact“ geloofwaardigheid. Hier ligt een kernverschil tusschen alle orthodoxie en alle modernisme.

Ten slotte zegt de auteur:

Mij dunkt, Rome moet met een eigenaardige Schadenfreude het geding Geelkerken hebben gevolgd en glimlachen. In Assen heeft men ons nagedaan. 't Is toch wel waar, dat alle wegen naar Rome leiden, dat het oer-protestantsche Assen ergens op een der heuvelen aan den Tiber ligt.

Blijkbaar lijdt hij ook al onder het misverstand, dat dezer dagen epidemisch dreigt te worden. Men schijnt niet meer te kunnen zien het verschil tusschen een confessie, die te allen tijde kan worden getoetst aan de H. Schrift en die dus zichzelf (als traditie) onderwerpt aan die Schrift enerzijds, — en de Roomsche gelijkstelling van Schrift en traditie anderzijds. Bij Rome hangt de heiligerklaring van de Schrift aan de autoriteit van de kerk, bij de Gereformeerden is de verhouding omgekeerd. Zoodat wie Rome een bijkantoor in Assen bezorgen wil, beginnen moet voor zichzelf en anderen het feit te verdoezelen, dat Rome zegt: zoo spreekt de kerk, en dat Assen zegt: zoo spreekt de Schrift; en daarom spreekt zoo de kerk.

In het „Algemeen Weekbl. v. Christendom en Cultuur“ zegt broeder Favonius ook al Anonymus:

Dit verraad der organische vrijheid heeft in ons land, ook onder de niet-Gereformeerden, zoo veel ontwaandiging gewekt, de zaak Geelkerken staat zoozeer in het midden van de algemeene belangstelling, dat het wel niet anders kan of de daad der Synode van Assen zal in de geschiedenis van ons geestelijke leven in Nederland worden geboekstaafd als een der eerste feiten van het herstel der geestelijke vrijheid, die door Broeder Marinus en de zijnen aan banden gelegd scheen te worden.

Blijkbaar heeft ook Favonius niet begrepen, dat hij niet tegen Assen te veld trekt, maar tegen de idee van een belijdende kerk, en dus ook tegen Dr Geelkerken, die bij herhaling verzekerde, dat hij die idee aanvaardde en dat zijn verdere ideeën met deze aanvaarding volkomen strookten. Ook Favonius is onder hen, die meenen, Dr G. te moeten verdedigen tegen anderen, en die in werkelijkheid zijn eigen uitingen zoo scherp mogelijk veroordeelen. Ze denken hem bij te vallen in de feiten van de laatste weken, en ze werpen in hem, wat hij tot de laatste weken toe als het hoogste van zijn ideaal en als zuivere belichaming ervan heeft uitgesproken.

Precies hetzelfde doet Prof. Obbink. Hij heeft het in den grond der zaak tegen het hebben van een belijdenis, dus ook tegen Dr Geelkerken, zoodat hij zich wil aandienen. Sprekend over „dogmen en belijdenissen“, zegt Prof. O.:

In deze (menschelijke) geschriften is inderdaad elke twijfel of onzekerheid vrijwel uitgesloten; het is een sluitend systeem. En dit sluitend systeem kan voortreffelijk dienen tot het doel, waartoe de Schrift zich niet had willen leenen: de „objectieve“ zekerheid geven die een christenmens voor zijn geloof

nodig heeft. Objectief beteekent hier: „goddelijk“. Er was maar één fout gemaakt: men had men schelijke wijsheid geschoven in de plaats van het goddelijk woord. Doch zoolang men die fout niet ziet, zoolang is ze ook geen bezwaar: de behoefte aan „objectieve vastigheid“ is bevredigd. En zoolang de Gereformeerde Kerken daar haar „objectieve“ vastigheid zoeken — zij het ten onrechte — zoolang heeft ze het recht en den plicht van ieder lidmaat der kerk te eischen, dat hij zich conform die vastigheid gedrage. Wie daaraan wrikt, wrikt aan het bestaansrecht der Gereformeerde Kerken.

Onnoodig, op te merken, dat hier weer een van die looze beweringen is, die we meer aantreffen den laatsten tijd. Want a. de belijdenis schuift niet menselijke wijsheid in plaats van het goddelijk woord, omdat ze slechts weergeeft, wat de kerk daarvan heeft verstaan; en b. indien dit laatste werkelijk zou zijn, wat Prof. O. ervan maakt, dan doet hijzelf er ook heel druk aan mee; alleen maar met dit verschil, dat bij hem het individu oneindig meer beteekent dan de gemeenschap der belijdende kerk.

Over enkele bijzonderheden volgen hier enkele op zichzelf staande uitspraken. Van Ds Kunst in de „Geld. Kerk“:

En wanneer men nu eens alle vooroordeel laat varen en rustig nadenkt, zal men toch moeten toestemmen, dat het voorbereiden der conclusies in besloten kring groote voordeelen heeft.

Er is dan veel meer waarborg, dat ieder der leden vrij en onafhankelijk zijn meening zal zeggen.

Men ontkomt zoo zelfs het dubbele gevaar dat iemand spreken of zwijgen zou ter wille van het publiek.

Dezelfde schrijft, in hetzelfde blad:

Sommigen maken zich bezorgd over de bestaansrecht van Assen, omdat zij daarin meenen te lezen, dat de Synode alle wetenschappelijk onderzoek in betrekking tot Genesis 2 en 3 heeft afgesneden.

Deze opvatting is onjuist.

In het antwoord der Synode op het adres der Heeren Dr. de Gaay Fortman c.s. is dit duidelijk uitgesproken.

Men leze en overdenke dat.

De Synode heeft slechts ontrentbaar geoordeeld een opvatting omtrent in Gen. 2 en 3 meegedeelde feiten, die ons op de lijn der Ethischen brengen zou.

Ten tweede moet er wel aandacht aan worden geschonken, dat in bovengenoemd adres sprake is van een „organische Schriftbeschouwing“.

Die uitdrukking is lang niet ongevaarlijk omdat zij onduidelijk is.

Zij mag niet verward worden met de organische Schriftinspiratie, waarvan wij wel weten wat zij beteekent.

Daarnaast staat van Ds Renting in dit orgaan deze opmerking:

Zou het niet gewenscht zijn, als zij, die van dicht bij of uit de varie Dr Geelkerken willen volgen, zich zelf eens gingen afvragen: Welke geestelijke winst brengt me dat volgen?

Men heeft er zich zelf nog niet eens aan gewaagd, om een oplossing te geven van het „probleem“, dat men in Gen. 2 en 3 meent te vinden.

Welke richting men bij het zoeken van die oplossing wil inslaan, is nog volkomen onbekend.

Ds v. Lummel zegt in de „Geref. Kerkb. bl. Brielle“:

Wat de Bijbel ons als geschiedenis verhaalt, moet geschiedenis, dat wil zeggen, mededeeling van feiten blijven.

Elke uitlegger begrijpt wel, dat in den Bijbel tal van beelden, gelijkenissen, droomen en gezichten voorkomen, waarvan de klaarblijkelijke bedoeling is, dat ze niet letterlijk zullen worden verstaan.

In „Friesch Kerkblad“ zegt Ds H. S. Bouma:

Zoo wordt er o.a. gezegd, dat men te Assen de vrijheid van exegese aan de kerken heeft ontnomen. Dat is iets, dat de kerken natuurlijk niet mogen dulden, willen ze hun Protestantisch karakter tenminste bewaren, en wanneer zoo iets gezegd wordt, dan zijn we heel spoedig geneigd, om Dr Geelkerken te beschouwen als een strijder, die het recht aan zijn kant heeft en tegen wiens afzetting daarom moet worden geprotesteerd.

Maar is het wel waar, dat het ging om een exegetische kwestie?

Daarvan is nu juist niets gebleken, allerminst van den kant van Dr Geelkerken zelf. Tot in den treure heeft hij herhaald, dat hij geen exegese heeft, dat hij geen Oud-Testamenticus is, dat hij geen geloofsbezwaar heeft tegen de traditionele opvatting. Men moet dan toch wezenlijk durf hebben, om waar het zoo staat, nog te spreken van een kwestie van exegese!

Ter afwisseling voegen we hier een uitspraak van den modernen Prof. Oort in (uit „De Hervorming“):

Wat in deze dagen omgaat bij Dr Geelkerken en zijn aanhangers geeft er een blik in: zij gelooven aan het Paradijsverhaal als historie, maar willen het uitleggen, wetenschappelijk behandelen; is dat het geheel of een deel er van als zinnebeeld opvatten? Neen, volstrekt niet. Wat dan? Ja; wat dan? Wie zal dat precies omschrijven?

Ik herinner mij zeer goed, dat het met mij 'n zeventig jaar geleden juist zoo gegaan is. Evenals in mij zal het met eenigen, wellicht velen hunner gaan: metertijd valt het historisch karakter van het verhaal reddeloos. Is dat omdat hun kennis vermeerdert? Neen; maar zijzelf veranderen.

Prof. Bot

Zij die gestelde m eens afvra jischen we en het mis meenden, te handhav standpunt. nisch wille eigen vers onder den drijven op

Ten aanz de Synode. leeraar:

Het geve kerkeraa andere ke of de syno niet kunne degenen di het recht band te ku de General zelfs de wilde zich

En even

Toen du verzette te kon het m kerkeraad-maakerij we

Dit klein van het kr en de vrij de belijden De mindere digen van de handh

Van Prof in hetzelfde

Indien e kwaads e behoorende waartoe d kelijkheid

Dan is groeide, o

Dan is

Ideele we

Dan is

beloofde

In één

met den

lijkheid, e

Aan des

Dr Geel

maar hij v

wijze hier

In „De

over de be

Te Dorc

kende Car

in deze g

voelen g

aan het g

en Gomar

heeft niet

gekomen,

een verdo

door de

namen we

versterke

gehandeld

Just, om

bezwaarde

Assen bo

eigen red

loochen.

Over de

wenig tij

Over de

met Dr G

Geelkerke

voorgeleg

vraagd, z

Synode s

tijd toe, e

dit uitsel

Van ove

dien Dr G

en de Syn

der hene

Maar zo

kerken zel

te hebben

antwoord

aan de S

En over

keraad van

hoorzaamhe

tal, zijn ve

zeer veel a

De Gene

lijk geduld

welgenheis

raad uitee

en door d

Commissie

gebracht

hoor en w

Prof. Bouwman zegt in „De Bazuin“:

Zij die meenen, dat de door Dr. Geelkerken voorgestelde methode niet gevaarlijk is, mogen zich wel eens afvragen, of zij niet bezig zijn den rationalistischen weg in te slaan. Dat is juist het gevaarlijk en het misleidende van dat standpunt. Den Geref. meerden, die onverzakt het Woord Gods trachten te handhaven, dient men toe dat zij op scholastiek standpunt staan, en dat zij de predikanten mechanisch willen binden, en men voelt niet dat men zelf eigen verstand laat heerschen over de Schrift, en onder den schijn van vroomheid tevens zich laat drijven op het mystieke gevoel.

Ten aanzien van de afzetting van den tegenover de Synode weigerachtigen kerkeraad zegt de hoogleeraar:

Het geval had zich nu kunnen voordoen, dat de kerkeraad van Amsterdam-Zuid den band met de andere kerken had verbroken. Dan hadden de classis of de synode de leden van den uitgetreden kerkeraad niet kunnen afzetten, want de kerk oordeelt niet over degenen die buiten zijn. Maar de kerkeraad meende het recht te bezitten om zich binnen het kerkverband te kunnen handhaven, en toch de besluiten van de Generale Synode niet op te volgen. Hij verklaarde zelfs de Synode niet als wettig te erkennen, en wilde zich niet storen aan hare besluiten.

En even later:

Toen dus de kerkeraad van Amsterdam-Zuid zich verzette tegen de besluiten der Synode van Assen kon het niet anders of zij moest als een weerbarstige kerkeraad worden gestraft, en wogens openbare scheurmakerij worden afgezet.

Dit klemt te meer aangezien de Synode naar oisch van het kerkverband moest opkomen voor het recht en de vrijheid der leden, welke trouw bleven aan de heiligheden en de orde van de Gereformeerde kerken. De minderheid van den kerkeraad en de vertegenwoordigers van het getrouwe deel hadden van de Synode de handhaving van hunne rechten gevraagd.

Van Prof. Hoekstra is de volgende opmerking in hetzelfde orgaan:

Indien de boom der kennis des goeds en des kwaads een ideële, tot de wereld der gedachten behoorende werkelijkheid is geweest, dan is de hof waartoe deze boom behoorde, ook een ideële werkelijkheid geweest.

Dan is de vrucht, die aan dezen ideelen boom groeide, ook een ideële werkelijkheid.

Dan is de hand, die deze vrucht nam, ook een ideële werkelijkheid.

Dan is het eten van die ideële vrucht ook een ideële werkelijkheid geweest.

Dan is de vrouw, aan wie deze ideële hand toebehoorde, ook een ideële werkelijkheid geweest.

In één woord, dan is heel de paradijsgeschiedenis met den hof, met Adam en Eva, een ideële werkelijkheid, een figuurlijke voorstelling.

Aan deze consequenties is niet te ontkomen.

Dr. Geelkerken zelf neemt dit standpunt niet in, maar hij wil den weg vrij maken, die noodzakelijkerwijze hierheen leiden moet.

In „De Heraut“ schrijft Prof. Kuyper allereerst over de besloten zittingen:

Te Dordt zijn alle beradslagingen over de bekende Canones in gemeine zitting gehouden; er is in deze gemeine zittingen genoeg verschil van gevoelen gebleken over menig punt; men denke slechts aan het geschil tusschen den Engelschen bisschop en Gomarus over het supralapsarisme. Maar men heeft niet getust, voordat men tot eenheid was gekomen, omdat men tegenover de Kerk niet met een verdeelde Synode wilde optreden, maar juist door de eenparigheid, waarmee de besluiten genomen werden, den indruk der beslissingen wilde versterken. En zoo heeft ook de Synode van Assen gehandeld.

Just, omdat men zoo telkens van den kant der bezwaarden de vergelijking tusschen Dordt en Assen hoort maken, heeft deze herinnering in hun eigen redeneertraan een waarde, die zij niet mogen loochenen.

Over de vraag, of men Dr. Geelkerken niet te weinig tijd gelaten heeft, merkt de hoogleeraar op:

Over deze opvatting was reeds twee jaar lang met Dr. Geelkerken gehandeld. Indien de Synode Dr. Geelkerken had laten komen, de verklaring hem had voorgelezen en terstond antwoord zou hebben gevraagd, zou dit nog geen onrecht zijn geweest. De Synode stond hem daarentegen vier dagen bedenktijd toe, en toen het antwoord er niet was, werd dit uitstel nog met drie dagen verlengd.

Van overhaasting was dus geen sprake. Alleen indien Dr. Geelkerken zelf langer uitstel had gevraagd en de Synode hem dit geweigerd had, zou dit minder heusich zijn geweest.

Maar zoo weinig was dit het geval, dat Dr. Geelkerken zelf verklaarde geen tijd van beraad noodig te hebben, maar alleen te willen wachten met zijn antwoord, totdat zijn kerkeraad mede een antwoord aan de Synode had opgesteld.

En over het verwijt, dat de leden van den kerkeraad van Dr. Geelkerken overhoord (zonder gehoorzaamheid aan vraag 112 van den Heidelb. Cat.) zijn veroordeeld, schrijft de hoogleeraar onder zeer veel anders ook het volgende:

De Generale Synode nu heeft met bijna onuitputtelijk geduld aan de afgevaardigden van den Kerkeraad gelegenheid gegeven het standpunt van den Kerkeraad uiteen te zetten. De afgevaardigden zijn gehoord en door de dogmatische en door de kerkrechtelijke Commissie. Met dit „hooren“ zijn dagen lang zoek gebracht. De Synode heeft tot het uiterste toe heel hard en weerloos toegepast.

En ook nog dit:

Daarom heeft de Synode drie afgevaardigden naar den Kerkeraad gezonden om dezen te bewegen met de Generale Synode mede te werken en Dr. Geelkerken er toe te brengen de gevraagde verklaring af te leggen. Deze afgevaardigden hebben in den Kerkeraad op de hoogst ernstige gevolgen gewezen, die uit dit conflict konden voortkomen. En elk der ouderlingen heeft toen ten aanhoore van elke deputaten zijn standpunt kunnen uiteen zetten. Al de argumenten, die de Kerkeraadsleden meenden te moeten aanvoeren om aan het verlangen der Synode niet te voldoen, maar integendeel Dr. Geelkerken tot verzet tegen het Synodaal besluit te prikkelen, zijn „gehoord“.

In verband hiermee is voor degenen, die, totaal in strijd met de waarheid, beweren, dat de Synode „geloofvigen heeft afgesneden“ (en die dus toonen, niet te zien, het verschil in de positie van iemand als kerklid en als ambtsdrager der kerk), de volgende opmerking van Prof. Grosheide van beteekenis (in „Noord-Holl. Kerkb.“):

De broeders kerkeraadsleden zijn niet van het Avondmaal afgehoeden of onder censuur geplaatst. Dat laatste zou in geen geval zonder vermaningen te laten voorafgaan kunnen zijn geschied.

Merkwaardig is, dat zoowel degenen, die bezwaar hebben tegen het aanstands volgen van de afzetting van den kerkeraad, als degenen, die dezen maatregel als te overijld verdedigen, zich op denzelfden auteur beroepen: Prof. Rutgers. Eerst verwijst Dr. W. A. v. Es naar hem, als hij herinnert aan een bepaald geval (Leenhof):

Ook Leenhof, predikant te Zwolle in het begin der 18e eeuw, was door de Overijsselsche Synode van 1708 afgezet, maar werd door zijn kerkeraad gehandhaafd. „En toch“, om de eigen woorden van Prof. Rutgers aan te halen, „hij dat alles is er nooit door iemand ook maar van gesproken, dat de Zwolsche kerkeraad moest gecensureerd of ter zijde gesteld worden: dat is niet alleen nooit vastgesteld, maar ook nooit ter sprake gebracht zelfs niet met een enkel woord. „Is zulks denkbaar“, vraagt Prof. R., „wanneer dit middel destijds evenzeer voor de hand gelegen had, als dit thans in het Herv. Kerkgenootschap het geval is? Vooral omdat dit zooveel eenvoudiger zou zijn geweest, dan al die besluiten, ontfrent tijdelijke buiten werkingstelling van het Kerkverband.“ (blz. 17.)

Terwijl Prof. Bouwman in „De Bazuin“ zich eveneens op Prof. Rutgers beroept:

Dat de kerkeraad, die weigerde mede te werken tot de uitvoering van het besluit der Synode, moest worden gestraft is buiten kijf. Prof. Rutgers schreef in zijne „Verklaring van de Kerkordening“, uitgegeven door Dr. J. de Jong (bl. 86): „Nu zou een kerkeraad, die niet medewerke, zelf in staat van beschuldiging komen. Wanneer de kerkeraad zich verzetten ging, dan zou hij later zelf een schismatische kerkeraad worden en in kerkelijke behandeling komen. Gaf hij niet toe, dan zou dit leiden tot conflict, tot zijne afzetting en tot aanstelling van een nieuwen kerkeraad“. En elders (bl. 107): „Presseert de zaak, dan kan er een buitengewone Classe bijengeroepen worden.“

Dat het geval-Leenhof heel wat anders is, dan de kwestie-Geelkerken behoeft geen nader betoog, ook al, als men overweegt, wat Prof. Bouwman in het bovenaangehaalde citaat zeide. Overigens is de argumenteering van 2 zijden uit Prof. Rutgers wel een aanmaning tot voorzichtigheid aan het adres van hen, die op rumoerige vergaderingen al lang alles van de zaak begrepen hebben.

Van Dr. A. Kuyper lezen we in de „Geref. Kerkb. v. Rotterdam“:

Er zijn kringen waarin verteld wordt, dat de Synode een nieuw dogma heeft afgekondigd en een bepaalde exegese heeft vastgesteld.

Er zijn zelfs brieven naar de Synode geschreven, om haar te waarschuwen dit niet te doen.

Wij zien voor zulke beschouwingen geen justen grond. Met de grootste aandacht hebben wij het mogelijk werk dat de Synode zoo ernstig gericht, gevolgd, maar wij hebben niet bespeurd, dat er een exegese is vastgelegd, evenmin, dat er een nieuw dogma is afgekondigd.

De Synode heeft uitgesproken dat de geschiedenis in Genesis II en III ons geopenbaard, waarheid is, dat wat in die hoofdstukken ons wordt medegedeeld werkelijk alzo gebeurd is. Maar dat is geen exegese vastleggen.

En een nieuw geloofsartikel is ook niet aan onze Confessie toegevoegd. De Synode heeft de bestaande belijdenis gehandhaafd.

De slang en het slangenzaad.

Ds. v. Selms schrijft in „De Zondagsbode voor Nijmegen en omstreken“ een niet al te zelfstandig artikelje (hij citeert tenminste nog al druk uit Prof. Buytendijk's artikel, dat hij verzwijgt); het zou niet de moeite loonen, er op in te gaan, als niet velen, ook onder wie niet studeeren, moeite hadden met de kwestie, die hem, ondanks zijn studie, nog niet duidelijk werd.

Ds. v. Selms beweert dan, dat hij in den trein een Synodegetrouwe (hij noemt hem M. L.), aldus heeft overtuigd van de onzaglijke misdaad van Assen:

Ik zei: „U hebt gezegd, dat wij Genesis 1-3 letterlijk moeten aanvaarden; anders randen wij de waarheid van de Schrift aan“. M. L. knikte toestemmend. „Mag ik u dan iets vragen?“ zei ik. „u kent toch ook den tekst uit Genesis 3:15: „Ik zal vijandschap zetten tusschen u en deze vrouw en tusschen uw zaad en

haar zaad; datzelve zal u den kop vermorzelen“. Dat beteekent een belofte, dat Jezus Christus eenmaal komen zou om... ja, om wat, om slangenjes den kop te vermorzelen!“ „Neen“, zei M. L., „om de zonde te niet te doen“. Ik hoogst verbaasd: „Wat zegt u: de zonde, de zonde! Maar dat staat er niet. Er staat letterlijk: zaad van de slang, dat is nakomelingen van de slang en dat zijn toch niet anders dan slangen en slangenjes. Nu gaat u op eens vergeestelijken en niet letterlijk verklaren en nu doet u niet anders dan Dr. Geelkerken en dus moet u er ook uit!“

Het is toch jammer, dat deze dominee zoo weinig heeft gestudeerd. Hij heeft nog niet begrepen, dat de vraag in Assen niet was, of er (gelijk bij andere messiaansche profetieën) al dan niet een messiaansche zin ligt in het verhaal, zoodat het feitelijk gebeuren wordt opgeheven tot hooger plan, maar dat de vraag hierover loopt, of dit feitelijk gebeuren zelf in de lucht hangt, ja dan neen. Hij begrijpt niet, waar het geding over liep. En dat is de eerste trein-jammer. Maar de tweede is, dat hij, afgedacht van Assen, ons voor het vraagstuk plantst, of hij wel aan exegese ooit deed. Wat moet toch Ds. v. S. beginnen met de profetie? Als hij niet anders kan uitleggen dan naar deze „methode“ (zullen we maar zeggen), dan is hij vast en zeker de grootste mechanisch-gebundene, zoo vaak hij adventisteksten uit het O. T. behandelt. Laat men toch liever zich niet blameeren, door te doen, alsof er nu heelemaal geen theologie meer is. Heeft Ds. v. Selms wel eens in Valeton gelezen? En in „Tekst en Uitleg“?

Mechanisch of organisch?

In aansluiting met hetgeen ik in een vorig nummer opmerkte, geef ik hier een gedeelte van een artikel van W. uit het blad van de aan de Synode trouw gebleven kerkleden van Amsterdam-Zuid. Het handelt over een der door Dr. Geelkerken uitgegeven leuzen: mechanische binding of organische vrijheid:

Sterker nog springt de onjuistheid van de geponeerde stelling, alsof de Synode op het standpunt van een „mechanische binding“ zou hebben gestaan, in het oog, wanneer we de gedachten, door Dr. Geelkerken verdedigd, even bezien.

Hij toch poneerde tweërlei: a. dat het paradijs geographisch aanwijsbaar was, en de boomen aldaar zintuiglijk waarneembaar, b. dat het mogelijk moet geacht worden, dat de kennis des goeds en des kwaads zintuiglijk niet waarneembaar was.

Bij deze opvatting heeft de tekst in Gen. 2:16 en 17, „van allen boom dezès hofs zult gij vrijelijk eten, maar van den boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten“, een betekenis, die ons denkvermogen ontgaat. Immers, hoe kan ik dan de vergelijking tusschen die boomen mogelijk achten? Hoe kan ik verstaan, dat de zintuiglijk waarneembare vrucht wordt vergeleken met de zintuiglijk niet waarneembare? Wat is hier de zin van den zin?

Nu zegge men niet: „dat is scholastiek“. Neen, het gaat hier om een algemeen menschelijke denkvet; een wet, die zoowel Westersch als Oostersch is. Een regel, die eenvoudigen en geleerden niet ongestraft overtreden. Een regel, die zelfs niet in de voorstelling van mythen en sagen wordt voorbij gezien. Wanneer ik zeg: „van alle boomen moogt ge eten, maar van dien boom niet“, dan bedoel ik, indien de eerste boomen zintuiglijk waarneembaar zijn, ook de laatste zintuiglijk waarneembaar voor te stellen. Een andere voorstelling kan alleen aanwezig zijn bij iemand, die tegen een denkvet zondigt.

Stel u een oogenblik, dat de Schrijver van Gen. 3 (die trouwens in Gen. 3 Eva laat zeggen, dat de boom der kennis „in het midden van den hof“ is) werd geïnspireerd volgens de mechanische opvatting, dan is een ingaan tegen menschelijke redeneerwetten (ten formeele) mogelijk. Maar voor den Bijbelschrijver waren alle boomen in den hof vergelijkbare en overeenkomende grootheden krachten de wet, ook van zijn denken. Bij de mechanische Schriftbeschouwing en inspiratie-opvatting zou de gedachte van Dr. G. misschien te verdedigen zijn: bij de organische opvatting nimmer. Omdat God de beschrijving van het gebeurde in den hof, door het instrument van den geest van dien schrijver heen, aan zijn volk wilde bekend maken. En de geest van dien schrijver kon niet zondigen tegen de formeele denk-wetten.

Zoo ligt de dwaling van het mechanisch opvatten van de inspiratie en de wording van den Bijbel niet aan de zijde van de Synode.

Wij meenen ook, dat het loovaren met de termen „mechanisch“ en „organisch“ meer dient om indruk te maken, dan om het debat te verhelderen.

En wat Dr. G. „scholastiek“ noemt, lijkt ons juist precies het tegendeel ervan.

Prof. Buytendijk's artikel.

Van onderscheiden kant is gereageerd op het befaamde artikel van Prof. Buytendijk in „De Telegraaf“:

Merkwaardig is, dat de „Hervorming“ (modern) er wat de quintessence betreft, niet over te spreken is, omdat het blad van meening is, dat de kwesties door Prof. B. niet zuiver gezien en gesteld worden, en dat hij dus in strijd komt met de Geref. gedachte, die hij toch zeide te willen bewaren. We lezen (weer van de „Hand van M. C. v. Moutik Broekman“):

Toch komt het mij voorshands onbillijk voor, wat hij van de Synode in dezen zegt, terwijl ik hem persoonlijk als Gereformeerde man niet kan begrijpen. Persoonlijk als Gereformeerde man niet kan begrijpen. De Synode van een Confessioneele Kerk anders handelen dan zij deed, werd zij door de gebondenheid der geloovigen aan een Confessie niet gedwongen om de

Schrift vast te leggen aan de letter? Wat wij in ons eerste artikel bedoeld hebben betreffende een onverbrekelijken samenhang van dogmatiek en exegese noopt ons om de daad der Synode als consequent en noodwendig te zien. Kan men in een Confessie-Kerk anders dan de horizontale lijn trekken, al kan iemand persoonlijk zeker daarbij wel een diep innerlijk geloofsleven bezitten en gedachten kunnen, die boven den woordregel uitspringen? En is het dan niet vreemd, dat prof. Buytendijk, zelf lid der Gereformeerde Kerk zijnde, de consequenties niet aanvaardt van een gebondenheid aan de letter van Schrift en Confessie beide?

Hij zal protesteeren: neen. Hij spreekt van organische Schriftverklaring. De Geelkerken heeft dat ook meermalen gedaan. Anderen ook. Het heeft mij meermalen getroffen, hoe vanzelfsprekend dat telkens de laatste minnen gedaan is. Zeggen zij dat ook ten aanzien der Confessie? Ook deze vrij uitgelegd? Maar wat belet dan een vrijzinnige, een ethische, om lid te zijn van de Gereformeerde Kerken van Nederland? Prof. Buytendijk roept het uit, of liever laat oude vaders uit een tijd van „fier opbruisend Calvinisme“ uitroepen: „liever een vrij, een zelfbewegend mensch, dan gevangen in het net van een verijnd systeem“, maar toen het Calvinisme in 1618 en '19 zijn triomfen vierde, heeft het dat systeem aanvaard en de Gereformeerde Kerk heeft dat systeem gehandhaafd. En zoolang Dr Geelkerken en Prof. Buytendijk of wie ook zich gereformeerd-belijdend blijven achten, zijn ze aan een systeem gebonden.

De Heida zegt in de „Geref. Kerkb. v. Vlaardingen e.a.“:

„liever Rooms-Katholiek dan Gereformeerd“. Dat is een sympathie-betuiging zonder schroom. Rome kan er notitie van nemen. Hier is weer een zieltje te benaderen. Als de Ius maar niet te spoedig wordt aangelegd. Doch, Rome weet dat wel en doorziet de positie ter dege.

Zij kent ook wel dat gedwee van dezen „Gereformeerde“ met Max Scheler, door wie hij beïnvloed is, om „deemoed“ en nog eens „deemoed“ als albeheerschend beginsel in de Christelijke opvoeding te plaatsen.

De herinnering aan Scheler's deemoed is m.i. inzuverre merkwaardig als ze ons plaatst voor een bestaand conflict in wat Prof. B. zegt in het algemeen en wat hij doet tegenover een Synode, wier betekenis hij nog niet getoond heeft te voorzien.

In de „Prov. Overijsselse en Zwolsche (L.“ zegt een inzender (G. H. J. Donk te Almelo, vrijzinnig):

mij heeft het echter als vrijzinnig man leed gedaan, dat prof. Buytendijk ten aanzien van de daad van de Synode ten opzichte van de Geelkerken e.s. een aan-cenriging van krachttermen meent te moeten bezigen, als „de hevigheid van de verontwaardiging over die daad“, „verraad van de organische vrijheid“, „het berderf gesanctionneerd“ en dergelijke.

Leed hebben die uitdrukkingen mij daarom gedaan, wijl een godsdienstig conflict is een zelfstrijd, een gewetenszaak en evenzeer als die innerlijke strijd aan den kant van de Geelkerken e.s. noodwendig plaats zal moeten hebben gevonden, zal hij ook hebben plaats gehad aan de zijde der Synode, alvorens deze haar besluit nam.

Verder dan het bezigen van krachttermen ten opzichte van genoemd college, past het m.i. met eerbied van het conflict kennis te nemen

Voor ditmaal genoeg. Prof. Buytendijk heeft niet alleen de „Synodalen“ geëerd. Hij is een van de velen, die gemeend hebben, Dr G. een dienst te doen, en die hem in waarheid ten zeerste schade toebrechten.

K. S.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:
Hilversum (vac. A. v. Andel): Dr C. Bouma te Zwolle en G. Laarman te Klundert.
Kamerik: G. Voennendaal, te Amersfoort en H. v. d. Zand, te Wapenveld.

Beroepen te:
Gerkesklooster-Stroobus: H. v. d. Mijl, te Renkum.
Haarstede: vac. J. P. de Gier, te Waarder.
Middelburg (vac. J. Bouma): C. v. d. Woude, te Gorredijk.
Steenwijk: H. v. d. Zand, te Wapenveld.

Aangenomen naar:
Gouda (2e beroep): Herm. Kuyp te Kooten.

Bedankt voor:
Bierum: F. H. van Loon, te Smilde.
Eijnaart: P. v. d. Spek, te Spakenburg.
Gerkesklooster-Stroobus: Tj. Petersen te Wolvenburg.

De scribae der Buitengewone Generale Synode van Assen verzoeken de kerkeraden die nog geen af- of die niet alle drie uitgaande stukken zantwege de Synode ontvingen, daarvan aan een

nummer bericht te zullen doen. Vergoeding bij de verzending zijn niet uitgesloten.

Dr G. KRIZER.
J. P. KLAARHIMER.

Kerkgebouwen Te Gerkesklooster (Fr.) is het bouw van een kerkgebouw voor de Geref. Kerk voor ruim f 37.000 aangebesteld.

CHR. GEREFORMEERDE Kerk.

Tweetal te:
Lisse: P. J. de Bruijs, te Voornstede en A. Zwijs, te Hillegom.

Beroepen te:
Leerdam: H. Driessen, te 's Gravenhage.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Beroepen te:
Tholen: J. Franje te Barendeld.

Bedankt voor:
Vlaardingen: H. Kievel, te Voornstede.

NEDERLANDSCHE HERVOORMDE Kerk.

Dristal te:
Vlaardingen (vac. J. Kati): W. J. v. Lohhorst te Delftaven, H. A. Loemans te Delft; Dr J. Severijn te Dordrecht.

Beroepen te:
Bossum: A. J. Wormgoor, te Alkmaar.
Grootbeek (toez.): M. A. van Rhijn, te Twello.
Gouda: L. J. Lammerink, te Delft.
Lanschoten (toez.): D. Plantinga te Elburg.
Loon op Zand (toez.): W. L. Mulder, te Enter.
Noordwijk a. Zee: F. G. Hospers, te Gouda.
Onderkerk a. d. IJssel: D. Th. Keek te Garfieren.

Aangenomen naar:
Assen: J. F. Kruijt te Valtersmond.
Geertvinderberg: H. W. Bosch, te Lathlebroek.
Hien en Dodewaard: D. J. Petersen te Oud-Louwdrecht.
Sloten (Fr.): B. S. Dijkstra, te Hollandscheveld.

Bedankt voor:
Bleiswijk: A. M. den Ouden, te Middelhamis.
Lutten a. d. Dedemsvaart: S. H. J. Voors te Opperdoes.
Odoorn: J. H. Klein Wassink, te Bottevalle.
Oudewater (vac. M. Buiscoot): J. J. Timmer, te Ermelo.
Polshoek: J. Enkelaar, te Rijssen.
Zetten-Aankelst: J. J. Timmer, te Ermelo.

Afscheid van:
Nieuwe Tonge: P. Kruijt. Tekst: Ezech. 19:2.

Intrede te:
Steggerda-Vinkenda: J. Jeldink. Tekst: Hand. 8:35 en 39 laatste woorden.

GROEN ELOUT MACKAY KUYPER LOHMAN DE VISSER

Van bovenstaande pleitbezorgers van het Christelijk Onderwijs lieten wij **GROOTE PORTRETTEN** vervaardigen in koper-diepdruk. De prijs van dit zestal portretten is f 30.— inclusief emballage. — Bestellingen kunnen onmiddellijk worden uitgevoerd.

GOES. OOSTERBAAN & LE COINTRE.

GANZEVOORT'S ORGELHANDEL - ZWOLLE

MANNBORG LIEBIG LINDHOLM	Vraagt Catalogus	WORCESTER STANDARD HILDEBRANDT
RUILEN	VERHUREN	REPAREREEN

Voor een goede Kerkelijke Administratie

gebruik men onze REGISTERS tot het inschrijven van
**Doopleden, Lidmaten in vollen rechte
en Huwelijksinzegeningen**

in iedere dikte verkrijgbaar
Proefvellen op aanvraag ter inzage

Verder zijn bij ons verkrijgbaar:
Attestatiën voor Doopleden
" " **Lidmaten in vollen rechte**
Berichtkaarten verhuizing leden
Credentiebrieven
Beroepingsbrieven met Salarisregeling
Goes OOSTERBAAN & LE COINTRE

Lezers van „De Reformatie“! Wekt uw kennis op proefnummers van ons Blad aan te vragen.

ZENDINGSLIEDEREN

verzameld door een onderwijzer eener Kinderzendingsschool.

Dit bundeltje bevat 38 Zendingssliederen, op daarbij aangegeven, alom bekende wijzen, te zingen door kinderen en groteren. Te gebruiken zoowel op kinderzendingsscholen als op andere zendingssamenkomsten.

Prijs f 0.35; bij minstens 50 ex. a f 0.20 per ex.
GOES. OOSTERBAAN & LE COINTRE.

Bij J. H. KOK te Kampen is verschenen de:

7e geheel herziene druk van

HET HUWELIJK

GENEESKUNDIGE WENKEN
VOOR GEHUWDE EN
VERLOOFDE

EEN BOEK VOOR HET
CHRISTELIJK GEBIN

DOOR

Dr A. DUPONT

Geneesk. Direct. te Ermelo

Een uitnemend boek met geneeskundige wenken, nuttige raadgevingen en ernstige waarschuwingen, waarvan reeds de **Zevende Druk** is verschenen. Door heel de Chr. Pers dringend aanbevolen.

Prijs f 2.75 - In Stempelband f 3.50

Vraag gratis prospectus.

Een zeer belangrijk boek!

MAN EN VROUW

VOOR EN IN HET HUWELIJK

DOOR

Rev. A. HERBERT GRAY

UIT HET ENGLISH

VERTAALD DOOR

H. J. van der Munnik

Prijs f 1.75 - Geb. f 2.50

Een heel bijzonder boek over de maatschappelijke, persoonlijke en lichamelijke verhouding tussen man en vrouw. De schrijver heeft inderdaad wat nieuws te zeggen. Daarom moet men naar hem luisteren. Dit frische en interessante boek is bestemd voor alle gehuwden en verloofden.

Het prospectus wordt op aanvraag gratis toegezonden.

UITGAVE VAN

J. H. KOK te KAMPEN

Hebt Gij al kennis
- gemaakt met -

DE MAATSCHAPPI

Christel. Sociaal-Economisch
Weekblad.

onder redactie van onze
meest bekende mannen en
vrouwen

?

Zoo niet, vraag dan nog
heden proefnummers aan de
**DRUKKERIJ ORANJE-NASSAU
BAARN**

Dit belangrijke, goed geïllustreerde tijdschrift, zoo goed als zonder uitzondering gunstig beoordeeld en door de Christelijke Pers hartelijk aanbevolen, kost slechts f 2.50 per halfjaar en valt daarom onder het bereik van ieder, die op Sociaal-Economisch gebied voorlichting van Christelijke Voormannen wenscht.

Ondergeteekende

te

adres

abonneert zich op

wenscht proefnummers van

De Maatschappij

In open envelop gefrankeerd met 2 cts. postzegel te zenden aan de Drukkerij Oranje Nassau te Baarn.

DOELMATIGE RECLAME VERGROOT DEN OMZET

DE REFORMATIE

bleedt een uitgezochte gelegenheid tot het maken van reclame onder koopkrachtig publiek

Vraag nog heden voorwaarden bij abonnee

Wat zegt het nieuwe Geref. Weekblad Woord en Geest

van den strijd in
onze kerken?

Leest dit in de komende
nummers.

Volgt het voorbeeld van
de zeer velen, die na de
uitspraak der Synode zoo
verstandig waren een
abonnement te nemen
op dit blad.

Losse mss. kosten 15 cts
per exemplaar.

Uitknippen en opzenden
in open enveloppe
met 2 cts. gefrankeerd
aan de Uitgevers
Bosch & Keuning te Baarn.

Onderget. wenscht:

abt. op Woord en
Geest vanaf 1 April
A f 2.50 p. halfjaar.

Naam:

Adres:

„De Reformatie“ is door zijn
grote oplage **HET BLAD** voor
FAMILIE-ADVERTENTIE.
Onze Geref. kringen ge-
lieven daarmee te rekenen.

W. D. MEINEMA, Uitgever, Delft

Zoo juist verscheen de 2e
druk van

LICHT IN DEN ROOK

door K. SCHILDER, Geref. Pred.

Ing. f 3.25, geb. f 4.25.

... Er zijn zoo enkele van
die boeken welke torenhoog
uitsteken boven hun om-
geving.

Wijlen Dr J. C. de Moor in

De Heraut.

... een bundel schriftover-
denkingen, of neen een bun-
del rijke, diepsoms wonde-
re gedachten, die de Schrift
in Dr Schilder's ziel geïnspire-
erd heeft. Welk een diep
inzicht in Gods openbaring.

Dr K. Dijk in de

Geref. Kerkbode.

Onlangs verscheen van

Dr Schilder:

GEREFORM. FARIZEÏSME?

Prijs f 0.90.

**Dr A. Kuypers en het Neo-
Calvinisme te Apeldoorn
veroordeeld?**

Prijs f 0.75.

In den boekh. verkrijgbaar.

6e JAA
Medewer-
dam;
Kans-
dam;
Tilburg;

Prof. Dr

ISHOUD: Bohe-
Cofas genien-
inbrekken. X
mar; Scheppi-
lik het Pol-
(Slot) - La-
Penschouw-
buites.

Er zouden
bewijze, dat
biogtepunt se-
voor een gee-
oriënteerd. H
artikelen-reele
uit Terwijl hi
goed met al
waarschuwt h
het op zij zet
alle onwaar v
mensch over
d.i. „vrij van
dan moet hij
wie werkelijk
geeren dan ge-
hem en ander
hier vooral al
onzen tijd me-
giek, die in c
gehoorzaamhe
hij dan bij „di-
bij Jerus Chri
verpersoonlijk
lijna onherste-
breken met h
heeft, om er c
Christendom
worden. Het
op de mensche
van heiligen, r
haafster der c
niet alleen in
lijk en sociaal
spreken. 1)

In de verde
in Eersters
onder groote
Eenzijdig
terwijl anderz
de autonome
bewust, nog w
van belang, da
van onzen tijd
nen, als het ge
noodzakelijkde
dit en gezag-
formeerde lev-
kracht gezocht
oogpunt bezien
Maar voortz
latenstaander
wordt van zek
tegen allerlei
wikkeling van
acht. Vooral i
tizeisme neem
te zien, die de
inderdaad
dat volmondig
kwaad genoeg
lij wat van de
ring zonder m
achtig persoon
deinen Vätern
bekende woor-
eigen zielswer
van onze voor-
stakzucht en

1) Vgl. Dr J.
der, pag. 17 v.v.